

Trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op vrijwillige inzet en mantelzorg in Almere in 2019

Inleiding

Deze rapportage geeft een beeld van de trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op vrijwillige inzet en mantelzorg in Almere in 2019. Er zijn diverse inhoudelijke sessies geweest, met medewerkers, managementteam en bestuur om de nieuwe trends te inventariseren. Deze rapportage bevat een samenvatting van een aantal boeiende sessies waarin we met elkaar hebben gesproken over ons werk, wat ons werk beïnvloedt en hoe we, rekening houdend met deze ontwikkelingen, vrijwilligerswerk en mantelzorg in Almere kunnen ontwikkelen, versterken en ondersteunen.

Eerder gesignaleerde trends

In 2017 hebben we als algemene trend de tweedeling in de maatschappij genoemd, de tweedeling tussen mensen die gemakkelijk hun zaken zelf regelen en zij die dat niet kunnen. Hoogopgeleide en kansrijke bewoners tegenover laag opgeleid en meer kwetsbaar, financieel draagkrachtig tegenover mensen met financiële problemen. Deze kloof tussen 'the cans and the cannots' verdiept zich en is een rode draad in onze maatschappij. Andere belangrijke trends die we in 2017 signaleerden en nu nog actueel, zijn:

- Veranderde visie op zorg en welzijn: mensen zijn in eerste instantie zelf, samen met hun sociale netwerk, verantwoordelijk om een oplossing voor hun problemen te vinden. Hierbij ligt de nadruk op preventie: wat voorkomen wordt hoeft niet te worden opgelost.
- Er wordt meer van mantelzorgers verwacht en er is ook meer aandacht voor mantelzorg. Een goed sociaal netwerk is van essentieel belang om overbelasting van mantelzorgers te voorkomen. Mantelzorgers ervaren stapelkosten: eigen bijdragen voor voorzieningen kunnen hoog oplopen.
- Van vrijwilligerswerk naar vrijwillige inzet: er zijn allerlei organisatievormen waarin actieve mensen aan de slag zijn. Van flink georganiseerd tot losse samenwerkingsverbanden in de buurt. Informeel (door vrijwilligers en mantelzorgers) en formeel (door beroepskrachten) werken vaker samen en proberen elkaar aan te vullen.

Vrijwillige inzet in Almere

Ruim een derde (36%) van de volwassen Almeerders doet vrijwilligerswerk. Dat zijn ruim 55.000 Almeerders. Zij besteden per week gemiddeld ruim 5,5 uur aan hun vrijwilligerswerk. Dit staat voor ruim 15,7 miljoen uren op jaarbasis, goed voor ruim 8.400 fulltime arbeidsplaatsen.

Almeerders doen vrijwilligerswerk omdat zij zich betrokken voelen en omdat zij plezier hebben in hun vrijwilligerswerk. Vrijwilligers voelen zich steeds beter ondersteund door de organisatie waarbij zij werken. 90% van de Almeerse vrijwilligers voelt zich gewaardeerd. Een toenemend aantal Almeerders, 51% van hen die geen vrijwilligerswerk doet, geeft aan geen tijd te hebben voor vrijwilligerswerk.

Mantelzorgers in Almere

20% van de volwassen Almeerders zijn mantelzorger. Dat zijn ruim 30.000 Almeerders, zij zorgen voor iemand in hun naaste omgeving. De helft van hen zorgt meer dan 8 uur *en* langer dan 3 maanden voor een geliefde en biedt daarmee intensieve mantelzorg. Eén op de 10 mantelzorgers is zwaar of overbelast, dat zijn ruim 3.000 mantelzorgers. Het aantal mantelzorgers blijft stijgen. 62% van de mantelzorgers ervaart voldoende ondersteuning vanuit hun sociale netwerk, 45% van alle mantelzorgers vindt dat er te weinig andere mantelzorgers zijn om de zorg mee te delen. 20% van de mantelzorgers vindt dat de afstemming met professionele zorgverleners beter moet. 74% van alle Almeerse mantelzorgers kent de VMCA of weet van het bestaan. In Almere Poort kennen relatief weinig mantelzorgers de VMCA.

De helft van de mantelzorgers biedt hulp aan hun ouders, bijna een kwart aan hun partner. 18% zorgt voor een ander gezinslid (kind, broer of zus of inwonend familielid)

Bovenstaande gegevens komen uit het (tweejaarlijkse) onderzoek van de gemeente Almere: Almere in de Peiling 2018 en uit de Sociale Atlas van Almere.

De trends en ontwikkelingen in 2019

1.Toenemende kloof in de maatschappij

Al enige tijd signaleren we de toenemende verschillen in de maatschappij tussen de mensen die goed voor zichzelf kunnen zorgen en de mensen die niet op alle fronten gemakkelijk mee kunnen komen. De maatschappij vraagt steeds meer zelfredzaamheid, niet iedereen is hiertoe in staat. Sommige mensen hebben tijdens een bepaalde periode in hun leven een steuntje in de rug nodig (b.v. na een scheiding, ontslag of ziekte), andere mensen hebben blijvend ondersteuning nodig. Almeerse thema's als eenzaamheid, laaggeletterdheid en financiële problemen vragen om een brede, integrale en stedelijke aanpak.

2.Demografische trends:

- De bevolking van Almere groeit weer. Na stagnatie door de financieel-economische crisis wordt er weer gebouwd. Almere Poort komt in de eindfase en Nobelhorst en Oosterwold groeien gestaag. Om de dienstverlening op peil te houden, is het noodzakelijk dat de voorzieningen mee groeien.
- De bevolking van Nederland vergrijsst. In Almere is er sprake van dubbele vergrijzing. Almere heeft altijd een jonge bevolking gehad, die nu aan het vergrijzen is. Er is straks ineens een hele grote groep ouderen in Almere. Daarom spreken we van een dubbele vergrijzing: de curve stijgt steil. Dit maakt dat Almere qua bevolkingsopbouw steeds meer de landelijke trend gaat volgen en steeds minder een stad met een jonge bevolking wordt. De trend dat Almere steeds meer een reguliere bevolkingsopbouw krijgt lijkt ook beïnvloed te worden door een tekort aan sociale huurwoningen en woonruimte voor jongeren, zij trekken hierdoor Almere uit.

- Almere is een stad met ruim 130 verschillende nationaliteiten. Van de jongeren heeft ruim de helft een migratieachtergrond. Dit maakt van Almere een unieke kleurrijke stad, dat een voorbeeld kan zijn van de meerwaarde van een diverse samenleving.
- Almere heeft een groot aantal eenoudergezinnen, die vaak te maken hebben met een problematische scheiding.
- Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft onderzoek gedaan naar het aantal potentiële informele hulpverleners (mantelzorgers en vrijwilligers) in de loop van de jaren. Waren er in 1975 nog 30 potentiële mantelzorgers en vrijwilligers per 85-plusser, in 2015 waren dat er nog 15 en de verwachting is dat dit aantal daalt naar 6 in 2040. Dit toont de noodzaak aan om onze leefomgeving zo in te richten dat mensen gemakkelijk met elkaar in contact komen, zodat nieuwe sociale netwerken kunnen ontstaan. Voor diegenen met minder sociale vaardigheden is het belangrijk hen hierbij te ondersteunen.

3. Economische groei en bezuinigingen in het Sociaal Domein

De economie groeit en daarmee ook de arbeidsparticipatie. De werkloosheid is momenteel lager dan voor de economische crisis (Centraal Bureau voor de Statistiek, juli 2019). De lage werkloosheid en de hogere pensioenleeftijd maken dat mensen minder tijd hebben voor vrijwilligerswerk. Er is vanuit de overheid veel aandacht voor het begeleiden naar werk en minder richting vrijwilligerswerk als manier van maatschappelijke participatie.

Tegenover de economische ontwikkelingen staan voor de komende jaren lokale bezuinigingen in het sociaal domein op de agenda. De bezuinigingen lijken in de wijkteams het welzijnswerk en de informele zorg en ondersteuning het meest te treffen. Juist in deze werkvelden gaat het om preventie en vroegsignalering, zodat vragen van bewoners niet doorgroeien tot echte problemen.

4. Toenemende aandacht voor een inclusieve samenleving en ‘langer thuis wonen’

Iedereen moet zo zelfstandig mogelijk deel kunnen uitmaken van de samenleving. Daar hoort bij dat je zelfstandig woont, ook als je kwetsbaar bent of een beperking hebt. Om dit te bereiken is passende ondersteuning, behandeling en bescherming nodig in de thuissituatie, zo is opgenomen in gemeentelijk beleid.

Deze visie is helder, het realiseren hiervan is een hele uitdaging. Twee zaken zijn in elk geval duidelijk: de hulp en zorg in de wijken moet versterkt worden en het beroep op mantelzorgers en vrijwilligers wordt groter. Buurtbewoners zullen geïnformeerd en betrokken moeten worden om onbegrip te voorkomen en bereidheid te helpen te bewerkstelligen. Hierbij geldt dat een goede samenwerking tussen mantelzorgers en vrijwilligers en beroepsmatige zorg- en hulpverleners een voorwaarde is.

In dit verband is het goed om de toenemende robotisering, in het bijzonder in de zorg, te noemen. Begeleiding en ondersteuning kan op afstand en met digitale middelen worden geboden. Enerzijds kunnen vrijwilligers en mantelzorgers ondersteunend zijn bij het leren bedienen van de robots, anderzijds zullen zij ook, nog meer dan nu, het persoonlijke en fysieke contact bieden.

5. Meer aandacht voor burgerparticipatie

De overheid zoekt naar een nieuwe vorm van democratie, waarin de verantwoordelijkheid voor de samenleving en omgeving gezamenlijk genomen wordt door overheid en burgers. Burgerparticipatie en –initiatief wordt daarom gestimuleerd. De huidige burgerinitiatieven hebben heel diverse doelstellingen. Het gaat altijd om zaken waar Almeerders zich hard voor willen maken, iets dat hen motiveert en in hun directe levenssfeer ligt: de speelplaats op het pleintje, een beter klimaat, ontmoeting en museumbezoek voor ouderen, het behouden van cultureel erfgoed en zo meer. Om het mogelijk te maken dat alle Almeerders initiatiefrijk kunnen zijn is het belangrijk dat mensen goed geïnformeerd worden over de mogelijkheden. Het is belangrijk dat initiatieven zo nodig

ondersteund worden, zónder dat het de initiatiefnemers uit handen wordt genomen. Dit kan lokaal en via landelijke initiatieven zoals Right to Challenge.

6. De grote invloed van millennials op de maatschappij

We zien de invloed van millennials op de maatschappij steeds groter worden. Zij zijn de nieuwe generatie en de jonge professionals. Samenvattend kunnen we hen typeren als digitaal-slim, flexibel en snel schakelend, met een positief zelfbeeld en ze geloven dat hun dromen gerealiseerd zullen worden. Ze zijn 'open-minded' en opgegroeid in een multiculturele samenleving en vinden dit de normaalste zaak van de wereld. Ze hebben een duidelijke mening, zijn mondig en gaan van baan naar baan om hun idealen te realiseren.

De millennials als groep staan zo anders in de maatschappij dan de traditionele groepen in zorg en welzijn. We zullen ons moeten verdiepen in deze generatie om vrijwilligerswerk en mantelzorg aantrekkelijk en inpasbaar te maken in hun leven.

Daarnaast is er een groep jongeren, zowel autochtonen als migranten en statushouders, die niet vanzelfsprekend meekomt in de maatschappij. Ook hier zie je de tweedeling in de maatschappij.

Wat betekent dit alles voor vrijwillige inzet en mantelzorg in Almere?

We zien kansen voor de versterking van het vrijwilligerswerk in Almere als we inspelen op de behoefte aan zingeving en duurzame sociale contacten, zeker als we de millennials weten te bereiken en hun maatschappelijke betrokkenheid en flexibele inzet kunnen verzilveren. Over verzilveren gesproken: ook ouderen kunnen hun bijdrage leveren en zinvolle contacten opdoen in het vrijwilligerswerk, een mooie aanpak tegen eenzaamheid. De positieve aandacht voor burgerparticipatie maakt dat mensen zich betrokken voelen bij hun sociale omgeving en het verstevigt sociale netwerken. Ondersteuning van mensen die vanuit zichzelf niet precies weten hoe ze het moeten aanpakken is hierin een voorwaarde.

Onze zorg zit erin hoe we met elkaar de extramuralisering en 'langer thuis wonen' gaan opvangen. Er wordt een groter beroep gedaan op mantelzorgers, terwijl het gemiddelde aantal potentiële mantelzorgers juist daalt. Dit zal vaker overbelasting van mantelzorgers betekenen. Het betekent ook dat mensen die hulp nodig hebben vaker geen mantelzorgers hebben die naar hun omkijken. Zij worden afhankelijk van de beschikbaarheid van vrijwilligers of raken geïsoleerd. De ondersteuning en begeleiding thuis en in de wijken zal versterkt moeten worden. Dit staat haaks op de voorgenomen bezuinigingen op de Almeerse wijkteams in de komende jaren.

Een specifieke groep waar onze zorg naar uit gaat zijn de jonge mantelzorgers. Met namen de groep jonge zorgers die opgroeit in een gezin waar gestapelde problematiek is: financiële zorgen, ggz-problematiek en omgedraaide rollen van ouder en kind.

Er zijn hoge verwachtingen van vrijwilligers. De inzet van vrijwilligers wordt steeds vaker als oplossing voor problemen gezien, er wordt ook meer professionaliteit en flexibiliteit van hen verwacht. We zien vaker dat vrijwilligersvacatures langer openstaan en soms niet kunnen worden ingevuld. De VMCA stimuleert en versterkt het vrijwilligerswerk in Almere en blijft kijken naar de mogelijkheden van vrijwillige inzet en houdt daarbij ook de grenzen van het vrijwilligerswerk voor ogen: 'Vrijwillig wat kan, beroepsmatig wat moet'. Professionele inzet blijft noodzakelijk, vrijwilligerswerk is aanvullend hierop. We moeten voorkomen dat vrijwilligers instrumenteel worden ingezet; vrijwilligerswerk heeft zijn eigen waarde.

We moeten extra aandacht hebben voor kwetsbare burgers en hun mogelijkheden om vrijwilligerswerk te doen. Om hen een waardevolle vrijwilligersplek te bieden, die recht doet aan de vrijwilliger en de organisatie is duurzame begeleiding en ondersteuning nodig.

Ten slotte

Al met al zijn Nederlanders actief en doen zij het meest aan vrijwillige inzet van alle Europese landen. Naast een betaalde baan, (mantel)zorgen en vrijwilligerswerk, moeten we ook betekenisvolle relaties onderhouden, kinderen opvoeden tot fijne mensen, sporten en ontspannen om het lijf fit en de geest in conditie te houden, enige culturele bagage opdoen en zo meer. Dit maakt dat we het druk hebben en er sprake kan zijn van combinatiedruk. Belangrijk is dan ook dat we elkaar over en weer vinden, in gesprek blijven en samen (jong en oud en oud en nieuw) optrekken en iedereen naar vermogen zijn steentje bijdraagt. Zo maken we van Almere een nog mooiere stad om in te wonen.